

Тетяна ЛЮБЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-5592-1259
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської і новогрецької філології та перекладу
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) tetiana.liubchenko@knl.u.edu.ua

АСПЕКТУАЛЬНО-ТЕМПОРАЛЬНИЙ ДОМЕН ЯК КОГНІТИВНО-ГРАМАТИЧНА МОДЕЛЬ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АСПЕКТУ Й ДІЄСЛІВНОГО ВИДУ

У статті запропоновано новий когнітивно-граматичний підхід до вивчення проблематики аспектуальності, яка й донині обговорюється представниками й прибічниками функційної граматики – переважно школи О. В. Бондарка. Уточнено категорійний статус таких суміжних, але не тотожних понять, як аспект, дієслівний вид і власне аспектуальність. Зроблено припущення про те, що аспект є інваріантною макрокатегорією для варіантної мікрокатегорії дієслівного виду, які організують гіперкатегорію аспектуальності. Основну увагу зосереджено на обговоренні питання про бінарну природу опозицій: *доконаний – недоконаний вид* – для слов'янських мов і *завершеність – незавершеність / тривалість дії* – для інших неслов'янських мов індоєвропейської сім'ї. Порушено дискусійне питання про типи аспектуальних значень або способів дієслівної дії, які виражаються різнорівневими як мовними (граматичними і лексико-семантичними), так і позамовними засобами (когнітивного рівня), з-поміж яких основними є: *ракурс / погляд суб'єкта та контекст / ситуація*. Розглянуто гіперкатегорію аспектуальності як когнітивно-граматичну структуру / модель, яка позначена терміном *аспектуально-темпоральний домен*, за аналогією до терміна О. В. Бондарка *аспектуально-темпоральний комплекс*.

Систематизовано репрезентанти аспектуального-темпорального домену, якими є такі концептуальні сутності, як *часова локалізованість дії, динамічність / статичність дії, кратність дії, тривалість дії, момент дії, фазовість дії, узуальність дії, інхоативність дії, результативність дії*, що в кожній мові реалізуються за переважання або різнорівневих мовних засобів, або позамовних засобів. Установлено, що кожна концептуальна сутність профілюється в когнітивно-граматичній моделі аспектуально-темпорального домену на фоні інших концептів, пов'язаних із нею холістично-синергетичними відношеннями. Обгрунтовано, що аспектуально-темпоральний домен є когнітивно-граматичною моделлю матричного формату, яка репрезентує багатовимірне знання носіїв слов'янських і неслов'янських мов про такий фрагмент їхньої картини світу, як аспектуальність.

Ключові слова: когнітивно-граматична модель, аспектуально-темпоральний домен, макрокатегорія аспекти, мікрокатегорія виду, концептуальні сутності, профілювання концептів.

Tetiana LIUBCHENKO,
orcid.org/0000-0002-5592-1259,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Romance and Modern Greek and Translation
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) tetiana.liubchenko@knl.u.edu.ua

ASPECT-TEMPORAL DOMAIN AS A COGNITIVE-GRAMMATICAL MODEL OF ASPECT REPRESENTATION

The article suggests a new cognitive-grammatical approach to the study of aspectuality issues, which are still discussed by representatives and advocates of functional grammar – primarily of A. V. Bondarko school. The category status is specified in the domain of such related but not the same concepts as aspect, verb form and indeed aspectuality. In the article it is assumed that the aspect is an invariant macrocategory for the variant microcategory of the verb form, which arranges the hypercategory of aspectuality. The central point is the consideration of the oppositions binary nature: *perfective aspect – imperfective aspect* – for the Slavic languages and *completeness – incompleteness/duration of action* – for the other non-Slavic languages of the Indo-European family. A matter for debate triggered the types of aspect meanings or ways of verb action, which are expressed by different levels of both linguistic (grammatical and lexical-semantic) and extralinguistic means (cognitive level), among which the focal ones are: *perspective/subject's point of view and context/situation*. The study considers the hypercategory of aspectuality as a cognitive-grammatical structure/model, which is denoted by the term *aspect-temporal domain* being the analogy of A. V. Bondarko *aspect-temporal complex term*.

Representatives of the aspect-temporal domain are systematized, which are such conceptual entities as *temporal localization of action, dynamic/static action, multiplicity of action, duration of action, moment of action, phase of action*,

general usage of action, inchoativity of action, effectiveness of action, in each language they are realized by predominance or different levels of language, or extralinguistic factors.

It is established that each conceptual essence is profiled in the cognitive-grammatical model of the aspect-temporal domain on the background of other concepts connected with it by holistic-synergetic relations. It is substantiated that the aspect-temporal domain is a cognitive-grammatical model of the matrix format, which represents the multidimensional knowledge of the Slavic and non-Slavic languages about such a fragment of their view of the world as aspectuality.

Key words: *cognitive-grammatical model, aspect-temporal domain, aspect macrocategory, aspect microcategory, conceptual entities, concept profiling.*

Постановка проблеми. Аспектологія, за словами її представників (А. А. Агамова, О. В. Бондарко, О. В. Горбова, М. І. Калько, Ю. С. Маслов, О. В. Петрухіна, А.А. Шульга та ін.), наприкінці ХХ ст. склалася як самодостатня лінгвістична теорія переважно на базі досліджень категорії дієслівного виду в слов'янських мовах. І тому не випадково, що традиційно аспектологію визначають як напрям мовознавства, пов'язаний здебільшого з вивченням категорії дієслівного виду, а також аспекту, способи репрезентації яких організують категорію аспектуальності.

З огляду на таку постановку проблеми в аспектологічній науці потребує подальшого вивчення питання про онтологічну категорійну сутність трьох понять: 1) власне аспектуальності, 2) дієслівного виду й 3) аспекту. І якщо аспектуальність є категорією, то дієслівний вид та аспект, що її утворюють, теж мають статус категорій. У зв'язку із цим виникає запитання, чи може одна категорія бути утворена на основі інших категорій? А головне, які відношення наявні між цими трьома категоріями?

Окрему і дотепер не вирішену проблему становить визначення:

1) типів бінарних відношень, характерних для репрезентації дієслівного виду в слов'янських мовах,

2) типів бінарних відношень, характерних для репрезентації аспекту в неслов'янських мовах.

Про те, що порушені питання залишаються актуальними й перспективними для дослідження на сучасному етапі розвитку аспектології, свідчать і результати анкетування, проведеного в грудні 1995 – січні 1996 року з 35 учасниками Міжнародного аспектологічного семінару з 13 країн світу, які демонструють як об'єктивний, так і суб'єктивний характер гостроти сформульованих вище дискусійних проблем (Ответы на анкету, 1997).

До об'єктивних факторів науковці, що взяли участь в експерименті, віднесли саме дискусійну сторону класичного визнання лише граматичної природи категорії дієслівного виду, оскільки він утворюється не лише за допомогою засобів граматичного рівня, а за допомогою комбінації і взаємодії різнорівневих мовних засобів (і передовсім, у комбінації з засобами лексико-семантичного рівня). І це вже є незаперечним фактом.

Аналіз досліджень. Аспектологи когнітивного спрямування (Т. В. Белошапкова та ін.) все частіше звертають увагу на те, що, окрім суто мовних засобів на творення дієслівного виду, впливає так званий когнітивний контекст, пов'язаний із комунікативною ситуацією й аргументами предикату. І ще один принциповий момент, який стосується категорії дієслівного виду, – це її тісний зв'язок із категорією часу, що останнім часом розглядається не лише як граматична категорія (Логический анализ языка, 1997), а і як семантична (Теория функциональной грамматики, 2013), ба більше – і як когнітивна (Реферовская, 1984: 91, Language typology, 2001: 557).

Серед суб'єктивних причин вчені-реципієнти (А. Тімберлейк, Ф. Леманн, Т. В. Булигіна, М. Ю. Черткова та ін.) назвали необхідність створення такої наукової «динамічної моделі», яка б враховувала вищезазвані об'єктивні фактори, які, безумовно, сприятимуть дослідженню мовних і позамовних засобів вираження дієслівного виду як одного з типових способів репрезентації аспектуальності (Ответы на анкету, 1997: 127).

І, попри достатню розробленість питань про сутність дієслівної категорії виду і загалом ФСП аспектуальності, ядром якого він є у слов'янських мовах (науковий фонд яких, згідно зі спостереженнями Р. Бінніка, здійсненого в рамках проекту «Semantics and Pragmatics of Tense, Verbal Aspect, Aktionsart and Related Areas» за фінансової підтримки Ради з соціогуманітарних досліджень Канади (Binnik, 2001), включає 6600 одиниць різножанрової джерельної бази: 5600 одиниць – статей, матеріалів конференцій, 1000 – монографій і дисертацій), воно й донині не вичерпало своєї проблематичності. Новий погляд на організацію аспектуальності спробуємо представити в цій статті й запропонувати власну концепцію щодо способів її репрезентації в різних індоєвропейських мовах.

На підтвердження своїх міркувань наведемо слушну думку акад. В. В. Виноградова, який свого часу говорив про те, що більшість ключових понять аспектології, з-поміж яких: статус категорії, поняття «видова пара», семантичний інваріант виду, корелятивність видових форм, залежність аспектуальної поведінки дієслів від їхньої лексичної семантики та вплив на неї позамовних ситу-

ацій / контекстів тощо становлять «заплутаний клубок» (Виноградов, 2001: 393) «різних інтерпретацій» (Ломов, 1997: 179), які ще чекають на глибоке осмислення й подальшу ситематизацію у цій науковій сфері мовознавства.

Мета статті – обґрунтувати доцільність введення в науковий обіг аспектології терміна «аспектуально-темпоральний домен» як когнітивно-граматичної моделі репрезентації аспекту й дієслівного виду в слов'янських і неслов'янських індоєвропейських мовах.

Виклад основного матеріалу. Проблема співвідношення названих вище трьох категорій як наукова дискусія була розпочата О. В. Бондарком ще в середині 60-х років минулого століття в матеріалах доповідей «О соотношении грамматических и понятийных категорий (глагольный вид и аспектuality)» (Бондарко, 1966: 17), «Соотношение категорий аспектuality и темпоральности в русском языке» (Бондарко, 1967: 75) і точилася на сторінках журналу «Вопросы языкознания» у статті «К проблематике функционально-семантических категорий: Глагольный вид и «аспектуальность» в русском языке (Бондарко, 1967: 18).

Прошло майже півстоліття, а терміни «категорія виду», категорія «аспекту» і «категорія аспектuality» здебільшого продовжують уживати як синоніми, незважаючи на те, що в науковий обіг функційної граматики сам О.В. Бондарко вже вводить нову термінологічну дескрипцію «**аспектуально-темпоральний комплекс**» (Бондарко, 2005) для їх позначення, яка, на нашу думку, заперечує у своєму науковому об'ємі можливість поєднання синонімії понять.

Цілком приймаючи новий термін і поняття, яке він позначає, додамо, що аспектуально-темпоральний комплекс є не лише категорією функційної граматики, а інваріантно-варіантним (холістично-партитивним) утворенням когнітивно-граматичної природи, яке не вичерпується організацією лише категорійних структур на зразок ФСП.

Для доведення цієї гіпотези, як нам видається, слід оперувати матеріалом не лише слов'янських, а й інших мов, наприклад, англійської, в якій розрізняють перфективний та імперфективний ракурси на зразок слов'янського виду в рамках двокомпонентної теорії виду (див. докладніше: Смит, 1998; Плуґян, 1998).

Загалом сутність цієї теорії полягає в тому, що всі висловлювання містять аспектуальну інформацію двох типів. Такі ракурси, як перфект й імперфект, відображають аспектуальну ситуацію цілком або частково. А такі ситуаційні типи, як, скажімо, подія і стан – дозволя-

ють адресату зрозуміти характер аспектуальної ситуації. Ракурс і ситуаційний тип є двома універсальними компонентами аспектуальних систем багатьох мов. Із цього випливає, що двокомпонентна теорія виду описує принципове співвідношення між ракурсом і ситуаційним типом, включаючи синтаксис, семантику і прагматику аспекту (Смит, 1998: 404).

На думку О. В. Горбової, «ракурси – це аспектуальні грами, а ситуаційні типи – аспектуально-семантичні класи дієслів або способи дієслівної дії (далі – СДД)» (Горбова, 1996: 201). Що стосується темпоральної складової частини, то в концепції К. С. Сміт (Smith, 1991; 1997; Смит, 1998) згадується лише, що «ситуації можуть сприйматися або як послідовні, або як одночасні, або як перехресні» (Смит, 1998: 406) (зауважимо, що тут йдеться, в першу чергу, про таксис).

Попередньо оглядовий аналіз найновіших праць у цій сфері (Аркадьєв, 2015; Черткова, 2005; Binnick, 2016), виконаних із залученням матеріалу різних мов, дають підстави для висновку про те, що двокомпонентна теорія виду не суперечить тлумаченню слов'янської категорії виду, що призначена, насамперед, для вираження аспектуальної ситуації, що триває в часі. Головна функція категорії виду в слов'янських мовах – це синкретичне вираження значень доконаного (далі – ДВ) й недоконаного (далі – НДВ) видів, а також СДД.

Здавалося б, усе зрозуміло, проте власне тут криються труднощі, пов'язані з розмежуванням видових значень, граматичних за своїми функціями, і СДД, що виражаються різнорівневими мовними і подеколи позамовними засобами. Наприклад, у багатьох неслов'янських мовах, зокрема і в англійській мові, СДД виражаються засобами лексичної семантики, а конкретно-процесуальна і конкретно-фактична функції – грамами виду, не пов'язаними зі СДД, як це характерно для української мови.

Окрему проблему в цій теорії становить, за словами О. В. Горбової, питання про бінарність (або небінарність) аспекту. При цьому поняття бінарності є принциповим у двокомпонентній організації аспектуального домену мови в теорії К. С. Сміт. Під бінарністю, як правило, розуміють розподіл аспектуальної системи мови або (вужко) на дві протиставлені грами: ДВ / НДВ, перфективу й імперфективу, або (широко) – на дві зони: перфективності й імперфективності, кожна з яких може включати в себе безліч аспектуальних значень (що мають різний ступінь граматикизації), об'єднаних загальною семантикою в кожній зоні (Горбова, 2011: 149).

Вузкий підхід був традиційно орієнтований на слов'янську, зокрема й українську, систему аспектуальності, яку переважно характеризували відповідно до бінарної граматичної опозиції ДВ і НДВ (перфективу / імперфективу у вузькому смислі). Широкий підхід, що передбачає наявність в аспектуальності двох зон, кожна з яких містить безліч аспектуальних значень (Comrie, 1976; Плуґян, 1998, 2012), був притаманний іншим неслов'янським мовам.

Останнім часом, розглядаючи широко бінарну опозицію дієслівного виду в слов'янських мовах (Зализняк, 2000: 10; Плуґян, 2012:108), вчені констатують, що для неї характерною є комбінація двох її типів привативного (який утворюють словотвірні й лексико-семантичні засоби) й еквіполентного (утворюваного граматичними значеннями).

Члени привативної опозиції розрізняються наявністю / відсутністю семантичної ознаки, яка називається корелятивною. Члени еквіполентного типу опозиції є логічно рівноправними – обидва члени марковані по відношенню до корелятивної ознаки. Поняття маркований / немаркований член опозиції було запропоноване Н. С. Трубецьким й апробоване Р. Й. Якобсоном для опису видових протиставлень (Jakobson, 1971). І. Р. Вихованець зазначає, що привативну опозицію в українській мові утворюють грамеми (засоби вираження) ДВ (маркований член опозиції) і НДВ (Вихованець, 2004: 224). А. П. Загнітко додає, що маркований член опозиції на віртуально-парадигматичному рівні виражає значення комплексності дії, як правило, досягнутої межі дії (Загнітко, 2011: 202).

З огляду на такі спостереження в аспектології уже утвердилася навіть думка про те, що термін «вид» варто вживати щодо привативно-еквіполентного типу опозиції: ДВ / НДВ для слов'янських мов з урахуванням СДД, а термін «аспект» – для мов, в яких опозиція перфективності й імперфективності визначається для певної аспектуальної семантичної зони. Привативно-еквіполентна опозиція є способом репрезентації **мікрокатегорії дієслівного виду** в слов'янських мовах, яка може розглядатися як варіант інваріантної **макрокатегорії аспекту**.

Те, що слов'янський вид є одним із часткових виявів універсальної категорії аспекту, постулює у своїх працях В. О. Плуґян (Плуґян, 2012: 293). Цей погляд є принциповим для обґрунтування вищесформульованого припущення про те, що «вид» і «аспект» не є синонімійними поняттями, перше з яких є одним із варіантів другого. Звісно, що інваріантно-варіантні відношення між аспектом і видом можна розглядати і як партитивні:

ціле – частина. Аспект – інваріант / ціле, вид – його варіант / частина. Однак, специфіку такого типу інваріантної партитивності в її холістичному розумінні розглянемо нижче.

Пошук інваріанта для мікрокатегорії дієслівного виду обговорювався й на засіданні Європейського колоквиуму «Семантика і структура слов'янського виду» (1995, 1996, 1998 рр. – Краків; 1997 р. – Скоп'є; 1999 р. – Новгород; 2001 р. – Гамбург), який започаткував у 1995 році краківський професор С. Кароляк. А у 2013 році на засіданні Комісії з аспектології Міжнародного комітету славистів було продовжено ці пошуки. Основну увагу вчені зосередили: 1) на необхідності розроблення класифікації засобів для вираження часткових видових значень; 2) на дослідженні взаємодії виду і контексту; 3) на побудові типології способів репрезентації аспектуальних значень (Зорихина, 2013: 13–14).

Виходячи з цих міркувань, вважаємо, що **макрокатегорія** аспекту є інваріантом для **мікрокатегорії** виду, які мають власні когнітивно-граматичні способи репрезентації **гіперкатегорії** аспектуальності в слов'янських і неслов'янських мовах, зокрема таких її аспектуальних значень / СДД, як *часова локалізованість дії, динамічність / статичність дії, кратність дії, тривалість дії, момент дії, узувальність дії, інхоативність дії, результативність дії* (Зализняк, 2000: 11).

Гіперкатегорія аспектуальності з позицій когнітивної граматики може бути представлена як структура знання – **домен**, що є репрезентативним простором / ментальним досвідом (Langacker, 1987: 147) різного рівня складності й організації. Поняття домен, як зазначає А. П. Мартинюк (Мартинюк, 2012: 22), впливає з центрального принципу когнітивної лінгвістики [...] і є найбільш загальним терміном, що вживається на позначення структур, які є фоном для інших когнітивних утворень, передовсім, концептів.

Отже, необхідною умовою для домену є те, що ця структура знань містить фонову інформацію, на основі якої її концептуальні сутності можуть бути зрозумілими й використаними в мові. Виходячи із цього, домен як когнітивна (ментальна) структура, за словами З. Кьовечеша, є **репрезентацією** певного зв'язного сегмента досвіду людини (Kovescs, 2002: 247). У даному разі цим фрагментом картини світу носіїв індоєвропейських мов є **гіперкатегорія аспектуальності**, в якій макрокатегорія аспекту і мікрокатегорія виду організовані за інваріантно-варіантним принципом.

Якщо **репрезентантами аспектуального домену** є такі **концептуальні сутності**, як часова локалізованість дії, динамічність / статичність дії, кратність дії, тривалість дії, момент дії, фазовість дії, узуальність дії, інхоативність дії, результативність дії, то вочевидь, що поняттєво він не є самодостатнім без темпорального його супроводу. З огляду на це вважаємо, що гіперкатегорія аспектуальності є когнітивно-граматичною структурою, яка термінологічно може бути названа **аспектуально-темпоральним доменом** (Горбова, 2011: 6). Цей термін є трансформованим дефінітивним позначенням терміна *аспектуально-темпоральний комплекс* О. В. Бондарка.

Під **аспектуально-темпоральним доменом** розуміємо таку когнітивно-граматичну структуру, в якій способами репрезентації інварантної макрокатегорії аспекту і варіантної мікрокатегорії виду є 9 концептів (аспектуальних класів дієслів / аспектуальних значень / СДД): концепт ЧАСОВА ЛОКАЛІЗОВАНІСТЬ ДІЇ, концепт ДИНАМІЧНІСТЬ / СТАТИЧНІСТЬ ДІЇ, концепт КРАТНІСТЬ ДІЇ, концепт ТРИВАЛІСТЬ ДІЇ, концепт МОМЕНТ ДІЇ, концепт ФАЗОВІСТЬ ДІЇ, концепт УЗУАЛЬНІСТЬ ДІЇ, концепт ІНХОАТИВНІСТЬ ДІЇ, концепт РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЇ, між якими наявні складні холістичні відношення, організовані різнорівневими засобами як мовного, так і позамовного рівнів з перевагою перших або других в різних індоєвропейських мовах.

Звісно, що ключовим терміном у розумінні домену є поняття **репрезентації**, яке в широкому філософському контексті тлумачиться як «уявлення одного в іншому і за допомогою іншого» (Микешина, 2006). Оскільки домен є ментальною структурою, то оперуємо терміном О. С. Кубрякової «**ментальна репрезентація**», який, на її думку, є «ключовим поняттям когнітивної науки, що маркує процес і результат образного відображення / представлення [...] світу в свідомості людини [...]» (Кубрякова, 1997: 157). Якщо детальніше розкрити це скорочене визначення, то можна сказати, що свідомість людини для концептуалізації світу обирає прийом моделювання, тобто створює спрощені «копії» (моделі) різних сегментів

навколишнього світу, щоб забезпечити собі можливість їх сприймати, переробляти й виражати за допомогою наявних у кожній мові ресурсів.

Сучасне когнітивно-дискурсивне розуміння репрезентації показує, що свідомість носія мови адаптує інформацію про навколишній світ, упорядковує її за певними моделями і використовує накопичену інформацію. Універсальний **аспектуально-темпоральний домен** є **репрезентацією** певного сегмента досвіду носіїв кожної мови, який пов'язаний із найважливішими 9-ма концептами, що організують його як основні граматичні й семантичні константи.

Теорія доменів Р. Ленекера (так само як і теорія фреймів Ч. Філлмора) заснована на розумінні того, що значення має енциклопедичний характер і концепти не можуть бути зрозумілими незалежно від більших структур знання – доменів (Langacker, 1987: 147). В інтерпретації вченого, співвідношення між концептом та доменом описується за допомогою візуальної пари ПРОФІЛЬ – БАЗА. Кожен із 9-х концептів профілюється на фоні бази, якою є **аспектуально-темпоральний домен**.

У концепції Дж. Лакоффа (Lakoff, 1987), відношення між концептом і доменом описуються в термінах «концепт – ідеалізована когнітивна модель» (в термінах нашої концепції **когнітивно-граматична модель**), де остання постає як аспектуально-темпоральний домен, на фоні якого профілюються 9 концептів з властивими їм різнорівневими засобами репрезентації у кожній конкретній мові.

Висновки. Аспектуально-темпоральний домен з його 9-ма концептами є когнітивно-граматичною моделлю матричного формату, яка репрезентує багатовимірне знання носіїв мов про такий фрагмент картини світу, як аспектуальність. Когнітивно-матричний аналіз є одним із методичних інструментів, застосування якого сприятиме виявленню типових способів репрезентації гіперкатегорії аспектуальності у слов'янських мовах (на прикладі української) і неслов'янських мовах (на прикладі новогрецької) з властивими кожній із них різнорівневими засобами вираження мікрокатегорії дієслівного виду і макрокатегорії аспекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркадьев П. М. Ареальная типология префиксального перфектива (на материале языков Европы и Кавказа). Москва : Языки славянской культуры, 2015. 352 с.
2. Агамова А. А. Сравнительная типология видовых оппозиций русского, лезгинского и английского языков : дис. на соискание уч. степени кандидата филол. наук : спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Махачкала, 2011. 176 с.
3. Белошапкова Т. В. Эволюция ономастического подхода к интерпретации категории аспектуальности : теория понятийной категории, теория номинации, когнитивно-дискурсивная парадигма лингвистического знания. *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2008. № 3. С. 57–63.

4. Бондарко А. В. К проблематике функционально-семантических категорий: Глагольный вид и «аспектуальность» в русском языке. *Вопросы языкознания*. 1967. № 2. С. 18–31.
5. Бондарко А. В. О соотношении грамматических и понятийных категорий (глагольный вид и аспектуальность). Программа и тезисы докладов к VIII научно-методической конференции Северо-западного зонального объединения кафедр русского языка педагогических институтов. Ленинград : ЛГПИ имени А. И. Герцена, 1966. С. 17–19.
6. Бондарко А. В. Соотношение категорий аспектуальности и темпоральности в русском языке. Программа и тезисы докладов к IX научно-методической конференции Северо-западного зонального объединения кафедр русского языка педагогических институтов. Ч. 1. Отв. ред. А. Г. Руднев. Ленинград : ЛГПИ имени А. И. Герцена, 1967. С. 75–77.
7. Бондарко А. В. Теория морфологических категорий и аспектологические исследования. Москва : Языки славянских культур, 2005. 624 с.
8. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / под ред. Г. А. Золотовой. 4-е изд. Москва : Рус. яз, 2001. 720 с.
9. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови. Київ : Університетське видавництво «Пульсари», 2004. 398 с.
10. Горбова Е. В. Грамматическая категория аспекта и контекст (на материале испанского и русского языков) : дис. на соискание уч. степени доктора филологических наук : спец. 10.02.19 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Санкт-Петербург, 2011. 573 с.
11. Горбова Е. В. Сопоставительный анализ категорий аспектуальности в русском и испанском языках и их речевой реализации : на материале переводов художественных текстов : дис. на соискание уч. степени кандидата филол. наук : спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Санкт-Петербург, 1996. 237 с.
12. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ ВКФ БАО, 2011. 992 с.
13. Зализняк Анна А. Введение в русскую аспектологию / Анна А. Зализняк, А. Д. Шмелев. Москва : Языки русской культуры, 2000. 226 с.
14. Зорихина-Нильссон Н. Предисловие. Тезисы IV конференции Комиссии по аспектологии Международного комитета славистов «Семантический спектр славянского вида» 10 июня – 14 июня 2013 года. Гетеборг : Гетеборгский университет, 2013. С. 13–14.
15. Калько М. І. Категорія аспектуальності в сучасній українській літературній мові : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова. Черкаси, 2009. 485 с.
16. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Филологический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова, 1997. 212 с.
17. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении. Москва : Наука, 1978. 115 с.
18. Логический анализ языка. Язык и время / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. Москва : Индрик, 1997. 352 с.
19. Ломов А. М. Очерки по русской аспектологии. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1977. 139 с.
20. Маслов Ю. С. Избранные труды. Аспектология. Общее языкознание / Сост. и ред. А. В. Бондарко, Т. А. Майсак, В. А. Плулган. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 840 с.
21. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.
22. Микешина Л. А. Философия науки. Москва : Издательский дом Международного университета, 2006. 440 с.
23. Петрухина Е. В. Аспектуальные категории глагола в русском языке в сопоставлении с чешским, словацким, польским и болгарским языками. Изд. 2 е. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 256 с.
24. Ответы на анкету аспектологического семинара филологического факультета МГУ имени М. В. Ломоносова / Черткова М. Ю., Плулган В. А., Рябчиков А. А., Кузнецов Д. О. *Вопросы языкознания*. 1997. № 3. С. 125–135.
25. Плулган В. А. Грамматические категории, их аналоги и заместители : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 – Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика. Москва, 1998. 48 с.
26. Плулган В. А. Общая морфология: Введение в проблематику. Изд-е 4-е. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 384 с.
27. Реферовская Е. А. Аспектуальные значения французского глагола. *Теория грамматического значения и аспектологические исследования* / отв. ред. А. В. Бондарко. Ленинград : Наука, 1984. С. 91–109.
28. Смит К. С. Двухкомпонентная теория вида. Типология вида : проблемы, поиски, решения : (Материалы Международной научной конференции, 16–19 сентября 1997 г., МГУ имени М. В. Ломоносова) / Отв. ред. М. Ю. Черткова. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1998. С. 404–422.
29. Теория функциональной грамматики : Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / под ред. А. В. Бондарко и др. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. 352 с.
30. Черткова М. Ю. Типология категории вида / аспекта в разноструктурных языках мира : дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук : специальность 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Москва, 2005. 565 с.
31. Шлуинский А. Б. Типология предикатной множественности : количественные аспектуальные значения : дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Москва, 2005. 372 с.
32. Шульга А. А. Граматична категоризація аспектуальності в українській та фінській мовах. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. Випуск 18. С. 342–349.

33. Binnick Robert I. A Bibliography of Tense, Verbal Aspect, Aktionsart and Related Areas: 6600 works . Scarborough: Division of Humanities University of Toronto at Scarborough, 2001. 397 p.
34. Binnick R. The Oxford Handbook of Tense and Aspect. Oxford University Press, 2016. 1128 p.
35. Comrie B. Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems (Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press, 1976. 156 p.
36. Jakobson R. Zur Struktur des russischen Verbums 1932. Vol. II. The Hague; Paris : Mouton, 1971. P. 3–15.
37. Kovesces Z. Metaphor. A Practical Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2002. 400 p.
38. Lakoff G. Women, fire and other dangerous things. What categories reveal about mind. Chicago; L. : Univ. of Chicago Press, 1987. 614 p.
39. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar. Stanford : SUP, 1987. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. 516 p.
40. Language typology and language universals : ein internationales Handbuch / ed. by Martin Haspelmath. Berlin ; New York : de Gruyter (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft ; Bd. 20). Vol. 1. 2001. 854 p.
41. Smith C. S. The Parameter of Aspect [Second edition]. Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1997. 349 p.

REFERENCES

1. Arkadev P. M. Arealnaya tipologiya prefiksalnogo perfektiva (na materiale yazyikov Evropy i Kavkaza) [Areal typology of the prefixal perfective (based on the languages of the Europe and Caucasus)]. M.: Yazyiki slavyanskoy kulturyi [Languages of Slavic culture], 2015. 352 p. [in Russian].
2. Agamova A. A. Sravnitel'naya tipologiya vidovykh oppozitsiy russkogo, lezghinskogo i angliyskogo yazyikov : dis. na soiskanie uch. stepeni kandidata filol. nauk : spets. 10.02.20 – sravnitel'no-istoricheskoe, tipologicheskoe i sopostavitel'noe yazyikoznanie [Comparative typology of the aspectual oppositions in Russian, Lezghin and English languages]. Mahachkala, 2011. 176 p. [in Russian].
3. Beloshapkova T. V. Evolyutsiya onomasiologicheskogo pohoda k interpretatsii kategorii aspektualnosti : teoriya ponyatiynoy kategorii, teoriya nominatsii, kognitivno-diskursivnaya paradigma lingvisticheskogo znaniya [Evolution of the onomasiological approach to the interpretation of the category of the aspectuality : theory of the conceptual category, theory of the nomination, cognitive discourse paradigm of the linguistic knowledge]. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki [Main questions of cognitive linguistics]*, 2008. № 3. P. 57–63. [in Russian].
4. Bondarko A. V. K problematike funktsionalno-semanticheskikh kategoriy: Glagolnyiy vid i «aspektualnost» v russkom yazyike [To the problems of the functional-semantic categories. Aspect and aspectuality in Russian]. *Voprosy yazyikoznaniya. [Topics in the study of language]*. 1967. № 2. P. 18–31. [in Russian].
5. Bondarko A. V. O sootnoshenii grammaticheskikh i ponyatiynykh kategoriy (glagolnyiy vid i aspektualnost) [To the correlation of the grammatical and conceptual categories (aspect of the verb and aspectuality)]. Programma i tezisyy dokladov k VIII nauchno-metodicheskoy konferentsii Severo-zapadnogo zonalnogo ob'edineniya kafedr russkogo yazyika pedagogicheskikh institutov. L.: LGPI imeni A. I. Gertsena, 1966. P. 17–19. [in Russian].
6. Bondarko A. V. Sootnoshenie kategoriy aspektualnosti i temporalnosti v russkom yazyike [To the correlation of the categories of the aspectuality and temporality in Russian]. Programma i tezisyy dokladov k IX nauchno-metodicheskoy konferentsii Severo-zapadnogo zonalnogo ob'edineniya kafedr russkogo yazyika pedagogicheskikh institutov. Ch. 1 / Otv. red. A. G. Rudnev. L.: LGPI imeni A. I. Gertsena, 1967. P. 75–77. [in Russian].
7. Bondarko A. V. Teoriya morfologicheskikh kategoriy i aspektologicheskoye issledovaniya [Theory of the morphological categories and aspectology studies] / Moscow : Yazyiki slavyanskih kultur [Languages of Slavic cultures], 2005. 624 p. [in Russian].
8. Vinogradov V. V. Russkiy yazyik (Grammaticheskoye uchenie o slove) Russian Language (Grammatical theory of the word); [pod red. G. A. Zolotovoy]. 4-e izd. M. : Rus. Yaz [Russian Language], 2001. 720 p. [in Russian].
9. Vihovanets I. Teoretichna morfologiya ukrayinskoyi movi [Theoretical morphology of Ukrainian language] / I. R. Vihovanets, K. G. Gorodenska; [red. I. R. Vihovanets]. K. : Universitetske vidavnistvo «Pulsari», 2004. 398 p. [in Ukrainian].
10. Gorbova E. V. Grammaticheskaya kategoriya aspekta i kontekst (na materiale ispanskogo i russkogo yazyikov) [Grammatical category of aspect and context based upon the data of Spanish and Russian languages]: dis. na soiskanie uch. stepeni doktora filologicheskikh nauk : spets. 10.02.19 – sravnitel'no-ystorycheskoe, tipologicheskoe y sopostavitel'noe yazyikoznanie. Sankt-Peterburg, 2011. 573 p. [in Russian].
11. Gorbova E. V. Sopostavitel'nyy analiz kategoriy aspektualnosti v russkom i ispanskom yazyikah i ih rechevoy realizatsii : na materiale perevodov hudozhestvennykh tekstov [Contrastive analysis of the category of aspectuality in Russian and Spain]: dis. na soiskanie uch. stepeni kandidata filol. nauk : spets. 10.02.20 – sravnitel'no-istoricheskoe, tipologicheskoe i sopostavitel'noe yazyikoznanie. Sankt-Peterburg, 1996. 237 p. [in Russian].
12. Zagnitko A. P. Teoretichna gramatika suchasnoyi ukrayinskoyi movi. Morfologiya. Sintaksis [Theoretical grammar of modern Ukrainian. Morphology. Syntax]. Donetsk : TOV VKF BAO, 2011. 992 p. [in Ukrainian].
13. Zaliznyak Anna A. Vvedenie v russkuyu aspektologiyu [Introduction to the Russian aspectology] / Anna A. Zaliznyak, A. D. Shmelev. M. : Yazyiki russkoy kulturyi [Languages of Russian culture], 2000. 226 p. (Studia Philologica). [in Russian].
14. Zorihina-Nilsson N. Predislovie. Tezisyy IV konferentsii Komissii po aspektologii Mezhdunarodnogo komiteta slavistov «Semanticheskyy spektr slavyanskogo vida» 10 iyunya – 14 iyunya 2013 goda. [Abstracts of the IV conference of the aspectology of the International Committee of Slavic scientists]. Geteborg : Geteborgskiy universitet, 2013. P. 13–14. [in Russian].
15. Kalko M. I. Kategoriya aspektualnosti v suchasniy ukrayinskiy literaturniy movi : dis. na zdobuttya nauk. stupenya doktora filol. nauk : spets. 10.02.01 – ukrayinska mova [Category of aspectuality in Modern Ukrainian literary language]. Cherkasi, 2009. 485 p. [in Ukrainian].

16. Kubriakova E.S. *Kratkyi slovar kognitivnykh terminov*. [Short glossary of cognitive terms]. Filolohicheskyi fakultet MHU imeni M.V. Lomonosova, 1997. 212 s. [in Russian].
17. Kubryakova E. S. *Chasti rechi v onomasiologicheskoy osvetschenii* [Parts of speech in onomasiological coverage]. M. : Nauka [Science], 1978. 115 p.
18. *Logicheskiy analiz yazyka. Yazyk i vremya* [Logical analysis of language. Language and Time] / [otv. red. N. D. Arutyunova, T. E. Yanko]. M. : «Indrik», 1997. 352 p. [in Russian].
19. Lomov A. M. *Ocherki po russkoy aspektologii* [Russian aspectology studies]. Voronezh : Izd-vo Voronezhskogo universiteta [Publishing house of Voronezh University], 1977. 139 p. [in Russian].
20. Maslov Yu. S. *Izbrannyye Trudi. Aspektologiya. Obschee yazykoznanie* [Slected papers. Aspectology. General Linguistics]; [Sost. i red. A. V. Bondarko, T. A. Maysak, V. A. Plungyan]. M. : «Yazyiki slavyanskoy kulturyi» [Languages of Slavic culture], 2004. 840 p. [in Russian].
21. Martyniuk A. P. *Slovyk osnovnykh terminiv kognityvno-dyskursyvnoi linhvistyky*. [Main terms of cognitive-discourse linguistics]. Kh. : KhNU imeni V. N. Karazina, 2012. 196 s. [in Ukrainian].
22. Mykeshyna L.A. *Fylosofiya nauky*. [Philosophy of Science]. M.: Yzdatelskiy dom Mezhdunarodnoho unyversyteta [Publising house of International University], 2006. 440 s. [in Russian].
23. Petruhina E. V. *Aspektualnyie kategorii glagola v russkom yazyike v sopostavlenii s cheshskim, slovatskim, polskim i bolgarskim yazyikami*. Izd. 2-e. [Contrastive studies of the aspectual categories in Czech, Slovak, Polish and Bulgarian]. M. : Knizhnyiy dom «LIBROKOM», 2012. 256 p. [in Russian].
24. *Otveti na anketu aspektologicheskogo seminaru filologicheskogo fakulteta MGU imeni M. V. Lomonosova* [Answers to the questionnaire of the aspectology workshop of the philological faculty of the Lomonosov Moscow State University] / [Chertkova M. Yu., Plungyan V. A., Ryabchikov A. A., Kuznetsov D. O.]. *Voprosyi yazykoznaniya*. [Topics in the study of language]. 1997. № 3. P. 125–135. [in Russian].
25. Plungyan V. A. *Grammaticheskie kategorii, ih analogi i zamestiteli : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni doktora filol. nauk : spets. 10.02.19 – Obschee yazykoznanie, sotsiolingvistika, psiholingvistika* [Grammatical categories, their analogous and alternatives]. M., 1998. 48 p. [in Russian].
26. Plungyan V. A. *Obschaya morfologiya: Vvedenie v problematiku* [General morphology. Introduction to the problematic points]. [Uchebnoe posobie]. Izd-e 4-e. M. : Knizhnyiy dom «LIBROKOM», 2012. 384 p. [in Russian].
27. *Referovskaya E. A. Aspektualnyie znacheniya frantsuzskogo glagola* [Aspectual meanings of the French verb] // *Teoriya grammaticheskogo znacheniya i aspektologicheskoye issledovaniya* / [otv. red. A. V. Bondarko]. L. : Nauka [Science], 1984. P. 91–109. [in Russian].
28. Smit K. S. *Dvukomponentnaya teoriya vida* [Binary theory of aspect]. *Tipologiya vida : problemy, poiski, resheniya* : (Materialyi Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, 16–19 sentyabrya 1997 g., MGU im. M. V. Lomonosova.) / [Otv. red. M. Yu. Chertkova. M. : Shkola «Yazyiki russkoy kulturyi» [School «Languages of Russian Culture»], 1998. P. 404–422. [in Russian].
29. *Teoriya funktsionalnoy grammatiki : Vvedenie. Aspektualnost. Vremennaya lokalizovannost. Taksis* [Theory of Functional Grammar. Introduction. Aspectology. Localization in Time. Taxis] / [pod red. A. V. Bondarko i dr.]. M. : Knizhnyiy dom «LIBROKOM», 2013. 352 p. [in Russian].
30. Chertkova M. Yu. *Tipologiya kategorii vida / aspekta v raznostrukturnykh yazyikah mira : dis. na soiskanie uch. stepeni doktora filol. nauk : spetsialnost 10.02.20 – sravnitelno-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitelnoye yazykoznanie* [Typology of the category of aspect in different structure languages of the world]. M. [Moscow], 2005. 565 p. [in Russian].
31. Shluinskiy A. B. *Tipologiya predikatnoy mnozhestvennosti : kolichestvennyie aspektualnyie znacheniya : dis. na soiskanie uch. stepeni kand. filol. nauk : spets. 10.02.20 – sravnitelno-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitelnoye yazykoznanie* [Typology of the predicate plurality : quantitative aspectual meanings]. M. [Moscow], 2005. 372 p. [in Russian].
32. Shulha A. A. *Hramatychna katehoryzatsiia aspektualnosti v ukrainskii ta finskii movakh*. [Grammatical category of aspectuality in Ukrainian and Finnish] *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*. Ser.: Filolohiia. 2018 Vypusk 18, S. 342–349. [in Ukrainian].
33. Binnick Robert I. *A Bibliography of Tense, Verbal Aspect, Aktionsart and Related Areas: 6600 works*. Scarborough: Division of Humanities University of Toronto at Scarborough, 2001. 397 p.
34. Binnick R. *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*. Oxford University Press, 2016. 1128 p.
35. Comrie B. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems* (Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press, 1976. 156 p.
36. Jakobson R. *Zur Struktur des russischen Verbums 1932. Selected Writings. Vol. II*. The Hague; Paris : Mouton, 1971. P. 3–15.
37. Kovesces Z. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 400 p.
38. Lakoff G. *Women, fire and other dangerous things. What categories reveal about mind* / G. Lakoff. Chicago; L. : Univ. of Chicago Press, 1987. 614 p.
39. *Language typology and language universals : ein internationales Handbuch* / ed. by Martin Haspelmath. Berlin ; New York : de Gruyter (Handbücher zur Sprach -und Kommunikationswissenschaft ; Bd. 20). Vol. 1. 2001. 854 p.
40. Langacker R. W. *Foundations of cognitive grammar*. Stanford : SUP, 1987. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. 516 p.
41. Smith C. S. *The Parameter of Aspect* [Second edition]. Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1997. 349 p.